

Jest pravda, jsou v knížce Holého asi dvě lepší čísla (předem Prosba). Ale ta jsou úplně bezručovská vším: komposicí, dikcí, vnitřním spádem a stavbou verše až do všech jeho zvláštností (zabarveného i dialekticky). Ale opovažte se to říci nahlas. Josef Holý vám poví, kdo je *On* a kdo je Bezruč. *On*: básnický obr a tvůrce nových drah v poesii — Bezruč básnický trpaslík a vlastně žák a epigon Holého. Neboť — nastojte a žasněte! — celého Bezruče udělaly vlastně Holého Skokády; všecko z nich vzal; žije z nich!

Nevěříš svému zraku? Otevři druhé vydání Skokád a čti v kritickém doslovu:

„Budoucnost byla její (t. j. sbírky Památníku a Skokád). Tón a ráz této poesie ukazovaly cestu mnohým talentům. *Bezruč, tento přeceňovaný pahelík, ladný (!) a možný (!) jen na jedné strunce, vzal z ní celou techniku veršovou, vnější i vnitřní.*“

Pathologie? Nebo prostě: Drzé čelo lepší dvoru poplužního?

Básně Josefa Merhauta

Josef Merhaut byl básnický *sensualista*, člověk žijící skoro výlučně smysly a ze smyslů, ostrostí a silou pocitů a dojmů. A jeho dílo, třebaš úzké a nevysoké, jest dobré tam, kde jest *věrně sobě*: kde se přichyluje k teplé, vlhké hroudě, kde podává bez idealistických intencí, špatně pochopených a hůře ještě uskutečněných, úzké výseky života, jeho hoře, trud, spoutanou nutnost, temnou vázanost a odvislost, němý, zrazený fatalism, osudnost puďů, nervů a krve, marné vzpoury malých bytostí, ubohých poddanců a rabů života. Jeho dílo blíží se umění nejvíce právě v *starších* jeho novelistických pracích, o nichž klamně se domníval, že je překonal svými pozdějšími většími románovými skladbami, Andělskou sonátou a Vranovem. Namísto myšlenkových koncepcí podal zde Merhaut jen prázdná a povrchní schemata, která nedovedl přeměnit v uměleckou krev a život: dovedl jich jen parafrázovat svým velmi trapným verbalismem, v němž materialisoval zvláštním, lenivě obširným a hrubě násilnickým způsobem dění duševní, dění, která mu unikala a unikala a jichž marně toužil se zmocnit — neměl orgánů pro to ve své básnické zbrojnici. Výsledkem tohoto zápasu, ztraceného hned předem, byla jen hromada pitvorných, nehorázných a často nevkusných metafor a analogií, jimiž chtěl sensualistický Kaliban vniknouti ve vzdušnou říši Arielovu, jimiž zhruba a násilně, křečovitě a zlomkovitě opisoval a zachycoval jeho vzdušnou a jemněji organisovanou sféru: Merhautovi unikala její zákonnost, její melodičnost a celost — neměl pra-

vého a vlastního básnického zoru, který přehlíží větší rozlohy životní a vniká hlubší intuicí ve vnitřní skladbu života, duší a osudů. Odtud plané, násilné a neplodné myšlenkové konstrukce posledních dvou „ideových“ románů Merhautových: chudý a nekultivovaný rozum přiskakuje tu na pomoc, netuše ovšem, že mu tím škodí a že jej tím zabíjí, spisovateli, kterému scházela síla vlastního básnického názoru. Tak vznikla tato díla, trpící vnitřní lží uměleckou, díla rozpadlá se svým vlastním jádrem, díla, která myslil si Merhaut jako díla idealistická a spiritualistická a jež jsou vpravdě — materialistická a sensualistická a nadto trapná svou uměleckou násilností, křečovitou udýchaností a zlomkovitostí: těžká i prázdná, pestrá i planá.

Knížka veršů, kterou sebral pan Miloslav Hýsek ze starších časopisů i z pozůstalosti Merhautovy, potvrzuje a podepírá pouze tento soud novými argumenty: ukazuje, že Merhaut i jako veršovec byl zlomkovým sensualistou a nebyl silnou melodickou duší básnickou, která dovede spočinout novým jedinečným pohledem na roztráštěné a zmatené hře života a která umí docítit a domyslit jeho náповědi a přenést je ve vyšší oblast melodické zákonnosti. V knížce Merhautově jest oddíl nadepsaný Z písní o lásce; jest z posledních let básníkovy života, jak praví vydavatel: smutná podzimková erotika, resignující vědomě na štěstí splnění. A hle, kolem čeho se točí značná řada těchto básní? Kolem silných, zrakových nebo jiných smyslových dojmů! Kolem různých *silných barevných skvrn* stuh, klobouků, slunečníků, živůtků, vlasů, kolem rytmických nebo tanečních pohybů těla. Ty jsou osou básně, na nich ustavila se vždycky, kolem nich se skládala a sestředila! Jak jest to charakteristické pro Merhautův způsob tvorby! Na věci nebylo by nic zvláštního, kdyby šlo o básníka dvacetiletého — ale jde o básníka bezmála padesátiletého. Stačí srovnat tuto podzimkovou erotiku Merhautovu s obdobnou erotickou poesií jiných básníků, aby bylo patrné, jak málo „duchového vlání“ jest v Merhautových verších, jak jsou sensualisticky rozdrobené, kusé a zlomkové, jak těžce a nešťastně vzletají a jak ztrácejí křídla, sotva

vzletěly: vlastní jejich není slunná, lehká říše podnebeská, nýbrž vlhká, těžká a temná hrouda zemská.

Merhaut i tu jest nešťastnější tam, kde zůstává vědomě na zemi. Jest několik takových čísel v této knížce; prostě a věrně, bez pretensí podává svůj dojem, chvilkové opojení své krve a svých smyslů. Není to nic ani velkého, ani silného, ale jest to organické a vnitřně pravdivé a proto celé a umělecké. Ale Merhaut na neštěstí šilhá příliš často ze své hroudy zemské po nebi a koketuje s azurem — tropí pseudoidealistickou nechutnost. A zde jest naráz nepravdivý, padělaný, dekoračně papírový a neumělecký — nechutný a těžko stravitelný. Tak vzniká zvláštní nepříjemná odrůda mystiky Merhautovy, podivně dusné, materialistické a jesuitsky barokní — opravdu nepříjemný žánr!

Není mně radostí psáti tato slova. Byl jsem z prvních, kdož uznali kdysi opravdový, byť úzký talent Merhautův; napsal jsem kdysi do Literárních listů recenzi Černých polí¹ a Merhaut sám pověděl mně, jak mu byla milá. Měl jsem jej opravdově rád, kde zůstal v mezích své vlohy a vnitřní pravdivosti, a bojím se, že ze slabosti ještě i tam, kde je již překročil...

Ale v druhém období své tvorby a zvláště dnes po své smrti jest Merhaut hrubě a bezduše přečeňován, a jest již vrchovatě na čase čeliti této lenivé setrvačnosti české, do níž se přimísilo i hodně lokální samolibosti moravské, recte brněnské. Nevím, byl-li Merhaut poněkud i jejím původcem. Málo ostatně na tom záleží. Horší jest, že byl, alespoň do jakési míry, její obětí a že jest jistě spoluvinná na některých jeho literárních bludech a uměleckých omylech.

1 - [Viz Kritické projevy 3, str. 446 a n.]